

50-ий Злет Юнацтва
Елленвіл, Нью Йорк

Конкурс Знання

Буковина. Чернівці.

Спілка Української Молоді в Америці
2009р.

Герб міста

На гербі Чернівців вже понад два століття зображена відчинена брама, що символізує відкритість і гостинність міста, запрошення до співпраці, жест цивілізованої спільноти, яка має що показувати гостям як у матеріальній так і в духовній сферах. Головною рушійною силою чернівчан є гасло «Спільними зусиллями» («Viribus unitis»), яке колись було девізом гербу Габсбургів за Австрійської монархії.

До 600 ліття міста Чернівці

Місто не дуже велике, багато менше, ніж Львів, і провінціальніше, але симпатичне і чистеньке, ціле на горі, околиця дуже гарна, якась ідилічна: гори ще не дуже високі /.../ Прут під самими Чернівцями тихий, в зелених берегах в'ється собі поміж гаями по широких «зарінках». Вид дуже широкий, як вийти за місто ... видно всю буковинську весну. От уже правда, що зелена Буковина ... Гарна країна! А це ж то кажуть, що далі, вона ще краща.

Леся Українка

Прапор міста

Кожне місто має стільки облич, скільки в ньому людей, будинків, пам'ятників, вулиць, парків, скверів. Одні міста одразу з часу свого заснування займають визначне місце, інші з часом стверджують свою славу і значимість в історії. Чернівці своєю історією, природною красою, дивовижною архітектурою, щедрою душею своїх мешканців давно зайняли визначне місце серед українських та східноєвропейських міст. Старовинний початок та історичний розвиток наповнюють його шарм та привабливість для людей.

Етнографічний регіон України: Буковина

... Головне місто цієї провінції, Чернівці, цікаве для українців в тому відношенні, що воно є єдиним значним європейським містом, де українська мова прийнята всюди, в домах і на вулиці, як розмовна мова ...

Леся Українка

Географія

Місто Чернівці є адміністративним центром найменшої області в Україні – Чернівецької. Воно розташоване на південному заході України на берегах ріки Прут, на межі Буковинського Прикарпаття і Прутсько-Дністровського межиріччя.

Близькість від початку Карпат (всього за 20км) обумовлює гористу місцевість міста (найвища точка 250м, найнижча 100м). Перша згадка в історичних документах датується 8 жовтня 1408 роком. Саме тому на початку жовтня 2008

року, Чернівці святкували велике свято - 600-річчя з дня першої письмової згадки.

Клімат області та м. Чернівців є сприятливим протягом всіх сезонів: помірно-континентальний, вологий, лагідний влітку й м'який взимку. Середня тривалість без морозного періоду 260-265 днів, вегетаційного – 215-220 днів. Середня температура м. Чернівці по сезонах виглядає так: січень: -4,9 С, квітень: +8,7 С, липень: +18,7 С, жовтень: +8,6 С.

Чернівецька область має спільний кордон з Румунією – протяжність 226,4 км, з Республікою Молдова – 178 км, межує з Івано-Франківською, Тернопільською, Хмельницькою та Вінницькою областями України, займає вигідне транспортно-географічне положення, має досить щільну мережу залізниць, автомобільних шляхів, трубопроводів та ліній електропередач.

Кількість населення області становить майже 923 тис. чол., або 1,9 % від чисельності України. Область входить в шістку аграрних областей України: сільське населення складає

майже 60 % (549,3 тис. чол.). По щільності населення Буковина займає четверте місце на Україні: на одному квадратному км проживає 114 осіб.

Чернівці є обласним центром найменшої на Україні області, яка складається з двох історичних регіонів – **Північної Буковини та Північної Бессарабії**.

Свою назву, яка вперше зустрічається у 1393 році, Буковина одержала від безмежних букових лісів, що покривали значну частину її території. Знаходячись на перехресті торгових шляхів (переважно в лісостеповій передгірській місцевості), Буковина була легкою здобиччю багатьох завойовників. Загарбники безумовно залишали свої сліди, однак, вони розчинялись у багатокультурному котлі навколо Чернівців, які розвивались на межі між українською й румунською етнографічною територією. З 1940 року Північна Буковина разом із Чернівцями входить до складу України (тут проживає 20 % румунів та молдаван), а Південна Буковина знаходиться у складі Румунії (2% українців).

Коротка історія Буковини та Чернівців

Давні часи

На території Буковини знайдено залишки більше ніж 100 поселень з часів палеоліту, тобто стоянки людей, які жили 15,000 - 40,000 років тому назад. В самих Чернівцях виявлено стоянки з часів неоліту, поселення трипільської культури (4,500 – 2,000 до Р.Х.), доби бронзи й заліза. Залишки трипільців говорять про те, що населення краю вело осілий спосіб життя, займалось землеробством.

У письмових джерелах землі Буковини вперше загадані грецьким істориком Геродотом (Вст.до Різдва Христового, Р.Х.), який вказував, що в цей час тут розселялися племена гетів. Згодом тут поселилися кельтсько-германські племена бастарнів, а після – карпів (які відносились до племен даків). У 1-3 ст. частина буковинських земель перебувала у складі римської провінції Дакії (сучасна Румунія).

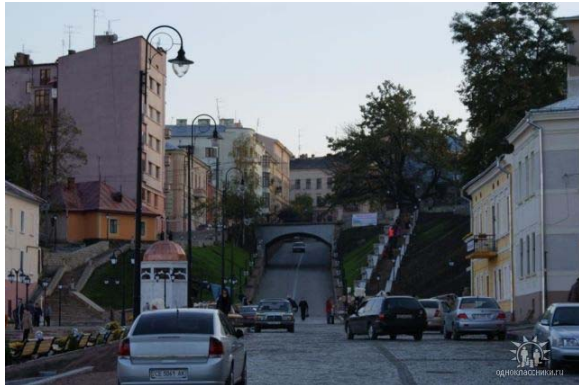
Також в околицях міста та інших містах Буковини під час археологічних розкопок було знайдено більш ніж 50 предметів, які належали скіфам часів ранньої залізної доби. Загалом знахідки в східній частині Чернівецької області говорять про спільність історичного розвитку мешканців цього регіону із прилягаючими регіонами між річками Дністер та Дніпро. Археологічні залишки, які відносяться з II по V століття після Р.Х. відображають еволюцію дослов'янської Черняхівської культури.

Географічно, Буковина лежить на перетині шляхів з Європи до Чорного моря та з українських степів до Балкан та країн верхнього Дунаю. Це зумовлювало постійні набіги кочових племен та завойовників зі Сходу. З I ст. через Буковину переселялися кочові народи: готи (III-ому ст.), гуни (IV-му ст.), авари, угри (VI –му ст.) та ін. З VI-го століття ранньослов'янські племена укріплюють своє панування над цим регіоном. Вони принесли з собою землеробську культуру; разом з нею вони поширили свою мову, побудували поселення, асимілюючи інші племена.

Період Київської Русі

Впродовж X - XI ст. Буковина перебувала у складі Київської Русі. З XII ст. по I пол. XIV ст. — у складі Галицького князівства, а згодом Галицько-Волинської держави. В IX—XI століттях тут були розповсюджені поселення слов'янських племен білих хорватів і тиверців. В цей час центрами цих земель були міста Василів, Городок, Сучава, Онут. Після монголо-татарської навали зв'язки Буковини з галицько-волинськими землями послабилися, що привело до утворення на початку XIV ст. окремої Шипинської землі, яка визнавала зверхність золотоординських ханів. У 40-50-х роках XIV ст. буковинські землі перебували під владою Угорщини, король якої Людовик призначив сюди управителем воєводу Драгоша, який сприяв переселенню на Буковину румунського населення з Семигороддя (Трансільванії) та Мармарощини.

Оборонну фортецю на місці Чернівців на лівому березі Прута заснував у другій половині XII ст. галицький князь Ярослав Осмомисл (збереглися руїни фортеці, яка існувала до середини XIII ст., коли її зруйнували татари). Назва "Чернівці" походить від старослов'янського слова "черн", "чорний город", оборонні стіни якого з землі та дуба були чорного кольору. Нове місто було побудоване на високому правому березі Прута в районі сучасного турецького моста.

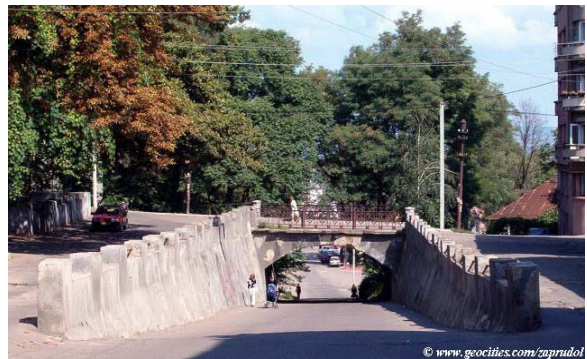
Турецька криниця (зліва), нижче Турецького моста — звідси почали забудовуватися нові Чернівці

Турецький провулок

Топоніміка (назви вулиць) цього району говорить про вплив турків на історичне минуле краю.

Турецький міст.

XIV - XVIII століття. Перша згадка Чернівців.

У 60-х роках XIV ст. після утворення незалежного князівства Молдови, Буковина увійшла до його складу, в якому перебувала до 1774 р. Впродовж 1387—1497 рр. Молдова визнавала зверхність Польщі. В цей час Буковина відігравала важливу роль в економічному та політичному житті князівства, яке охоплювало землі між Дністром, Карпатами та Чорним морем. Чернівці, входили до складу Молдови як прикордонне місто з Польщею; через них проходив торговельний шлях зі Львова на Сучаву.

У XV ст. Молдова вела запеклу боротьбу проти турецької агресії, очолювану князем Стефаном Великим (1457—1504 рр.). Однак після його смерті у 1514 р. Молдова потрапила у залежність від Османської імперії (Туреччини) і зобов'язувалась платити щорічну данину султанові. Наприкінці XVI ст. її було перетворено на звичайну провінцію Туреччини. Тоді ж розпочалася активна румунізація буковинських земель, яка особливо посилилась після перенесення у 1564 р. столиці князівства з Сучави до Ясс. У 1490 –1492 землі Буковини та Галичини були охоплені повстанням під керівництвом Мухи. Протягом XVI - XVII ст. загони українських козаків часто вели воєнні дії на території Молдови проти турецько-татарських нападників. У 1570-х роках походи сюди очолював Іван Підкова.

Уперше Чернівці згадуються в грамоті воєводи Олександра Доброго 8 жовтня 1408 р. у зв'язку з митним договором, який він уклав з львівськими купцями. За молдавського періоду Чернівці користувалися самоуправою на магдебурзькому праві і як «вільне місто» підпорядковувалися безпосередньо воєводі. У XV—XVI ст. Чернівці були торговим центром з ярмарками, які відбувалися на лівому березі Прута. Але з середини XVI ст. вони почали занепадати через постійні війни, які були зумовлені загарбницькими планами Османської імперії, що вела боротьбу з Польщею за контроль над Україною і доступ до Європи. Чернівці у 1538 р. таки опинилися під турецькою зверхністю. Місто було в зоні постійних військових дій. Чернівці зазнало спустошень під час воєн Молдавії з Польщею (1497, 1509, 1688 рр.), з турками (1476 і 1714 рр.) і татарами (1626, 1646, 1650, 1672 рр.).

Впродовж 16-17 ст. Османська імперія проводила агресивну політику захоплення нових територій у Європі. Польща, до складу якої входила значна територія України на той час, була дуже сильним конкурентом на півночі Османської імперії. Якщо б вдалося послабити Польщу, турки отримали б вихід до Балтійського моря. Зовнішньо-політичні інтереси цих двох держав призводили до війн, полем битви яких ставала Буковина. Вирішальна битва між цими державами сталася під Хотиним у 1621 році. У ній 250 тисячна турецька армія Османа II намагалася покінчити з поляками і рушити далі на Європу. Туркам протистояло об'єднане 30 тисячне польсько-литовсько-українське військо на чолі з польським головнокомандуючим Хоткевичем, на підмогу якому прийшло 40 тисячне козацьке військо на чолі з гетьманом Сагайдачним.

Не дивлячись на значну перевагу турків, вони програли Хотинську битву. Значною мірою, це сталося завдяки військовому генію гетьмана Сагайдачного, який дуже вміло керував обороною Хотинської фортеці та здійснював напади на турків. Недаремно український народ прославляє мужність та лідерські якості гетьмана у піснях. Славний гетьман був смертельно поранений і загинув від отруєної ворожої стріли під Хотиним і невдовзі помер.

Хотинська фортеця

Наслідки Хотинської битви мали велике міжнародне значення. Ця битва змусила Туреччину відмовитись від планів завоювання Європи. Розгром турецького війська під Хотином привів до внутрішнього політичного послаблення султанської влади (повстали яничари вбили у 1622р. Османа II), а також до посилення боротьби слов'янських та арабських народів проти турецького поневолення.

Пізніше козаки під проводом Богдана Хмельницького двічі відвойовували Хотин у 1650 і 1653 рр., а після цього побували у Чернівцях.

Після поразки під Полтавою взимку 1709—1710 рр. залишки козацького війська Мазепи тікали через Чернівці у Румунію. Переслідуючи їх, російське військо зайняло тоді вперше Чернівці. Місто зазнало спустошень від росіян, коли вони знову побували тут за російсько-турецької війни 1739 р., внаслідок чого воно перетворилося на невелике поселення. У 1762 р. у ньому було ледве 200 дерев'яних будинків та близько 1200 мешканців.

Національно-визвольна війна 1648-1657рр.

Найстаріша в місті—

Миколаївська дерев'яна церква, дерев'яний храм Святого Миколая, який збудований у 1607 році та зберігся до наших днів. Тут відспівували сина Богдана Хмельницького — Тимоша, котрий загинув під час Сучавського походу.

В роки національно-визвольної війни українського народу під керівництвом Б.Хмельницького 1648—1657 у складі козацько-селянських військ перебувала значна частина буковинців, які утворили власний полк, що брав участь у облозі Львова (1648). У 1650 Б.Хмельницький очолив похід у Молдову, який завершився укладенням союзу з господарем В. Лупулом.

Впродовж XVI-XVIII ст. постійними були культурні зв'язки Буковини з іншими українськими землями. Молдовські господарі були фундаторами багатьох церков в Україні (Успенська та П'ятницька церкви у Львові та ін.). Сам Петро Могила, засновник Києво-Могилянської Академії, був родом з Північної Бесарабії. Відбувався обмін культурними цінностями, насамперед друкованими книгами. Багато вихідців з Буковини навчалися у школах та колегіях Києва, Львова та інших українських міст. У XVII-XVIII ст. на буковинських землях розвивався опришківський (під проводом Олекси Довбуша та Лук'яна Кобилиці), та гайдамацький (під проводом Юстима Кармелюка) рухи, спрямовані на національне визволення українського народу. Досі, як і в сусідніх Прикарпатті та Закарпатті, на Буковині знаходимо печери, скелі, річки, долини, названі іменем ватажка опришків Олекси Довбуша, про якого складено багато легенд. Народ прославляв опришків та їхніх ватажків, що боролися за визволення поневоленого селянства.

Австрійський період: 1774—1918 роки.

Внаслідок чергової російсько-турецької війни 1768—1774 рр., турецька армія була розгромлена, а Чернівці були окуповані російським військом у 1769 р. Укладання мирного договору між воюючими сторонами розтягнувся на роки. Тут свою посередницьку місію запропонувала Австрія, яка була однією з найсильніших імперій у Європі на той час. Жодна із сторін не хотіла ворогувати з нею. А тому Австрія за свої старання, а насправді, за допомогу Туреччині врятувати армію, отримала щедрю винагороду – територію Буковини, яка залишалась під владою Австрії з 1774 р. по 1918 р.

Справді є щось дивовижне у розвитку міста за часи австрійського періоду. Із глухої провінції в 1774 р. Чернівці перетворились на 1918 р. на привабливе європейське місто із бурхливим економічним розвитком, вишуканою архітектурою, багатокультурними зв'язками. Сюди приїжджало багато знаменитостей. Звідси вийшло багато видатних людей, які репрезентували різні національні культури краю. Люди, які хоч трохи прожили в Чернівцях не тільки назавжди залишилися відданими їм, але із покоління в покоління передавали свою любов до міста через порівняльні назви - «маленький Відень» чи «маленький Париж», підкреслюючи домінуючі риси подібності місцевих архітектурних ансамблів з архітектурними шедеврами визнаних столиць світу. Своєю зовнішньою схожістю з європейськими містами, Чернівці стали найвіддаленішим містом на Сході Європи, куди проринула західно-європейська цивілізація.

Від самого початку австрійського панування Чернівці стали центром Буковини. Тут розмістилась військова адміністрація (1774—1786 рр.), згодом розвинулось цивільне управління Буковинської округи, що входила до складу Галичини з 1786 по 1849 рр. У 1849 р. Буковина стала автономним краєм. У 1864 р. Чернівці здобули повну міську самоуправу.

За роки австрійського панування на Буковину прийшла політична стабільність, яка сприяла розвитку економічних, культурних і освітніх зв'язків. Перехід з турецько-балканської до західно-європейської сфери впливу також сприяв зростанню населення. Уже 1779 р. у Чернівцях було 3200 мешканців, і це число зростало завдяки допливу німців (службовців, учителів, торгівців), а також українців і поляків з Галичини; євреїв і румунів та українців з Буковини. Місто почало процвітати у 1778 році, коли герцог Карл фон Енценберг був призначений главою військової адміністрації міста. Він запросив сюди багато купців, ремісників та промисловців для того, щоб вони допомогли розвивати торгівлю та виробництво. У 1783 р. у Чернівцях постали ремісничі цехи, а з кінця XVIII ст. почала розвиватися промисловість. Нового імпульсу розвитку міста надали з 1786 року Петрівські ярмарки, що проводились з 1 до 15 липня. Був затверджений міський статут (1786) і запроваджені адміністративні, економічні та санітарні заходи, щоб упорядкувати життя, зробити його більш цивілізованим. Широкі права та пільги надавалися тим, хто оселявся в місті й будував кам'яні будинки. Таким чином, за 30 років місто стало кам'яним. Був створений особливо сприятливий клімат для тих, хто розпочинав справу або засновував виробництво. Ремісники, мануфактурники, комерсанти на п'ять років звільнялися від усіх податків. Це створювало умови для швидкого економічного розвитку.

Ядро австрійської забудови сформувалося навколо площі Рінгплац - сучасної Центральної площі. Було започатковано радіально-променеви́й принцип розташування вулиць із влаштуванням містобудівельних вузлів - площ. Це дозволяло раціонально використати складний рельєф місцевості та з часом створити архітектурні пейзажі, перспективи і панорами.

Сьогодні історико-архітектурна спадщина старовинних Чернівців - це цілісний, майже недоторканий ансамбль XIX та першої половини XX століть. Не перебільшуючи, можна

стверджувати, що в Україні більше немає прикладів міської забудови такої якості та цінності. Достатньо сказати, що державний реєстр пам'яток архітектури нараховує понад 600 об'єктів охорони, 24 з яких - загальнонаціонального значення. Більшість пам'яток - це будинки в щільній периметральній забудові вулиць, які створюють ансамблі вулиць О.Кобилянської, І.Франка, Головної, Богомольця та інших.

Крім того, експозиційно акцентовані окремі репрезентативні будівлі - твори відомих зодчих Австро-Угорщини: колишня резиденція Буковинських митрополитів (справа), ратуша, міський театр, художній музей, собор Святого Духа, обласна державна адміністрація (колишня резиденція румунського короля, зліва) тощо.

Вигляд на церкву святої Параскеви побудовану в 1862р. у псевдо-романському стилі (архітектор А. Павловський)

Адміністративним центром і висотною домінантою міста є міська ратуша, побудована 1847р. з двоповерховою 45 метровою вежею в стилі ампір (архітектор А. Микулич); нині тут Міська Рада.

Успенська греко-католицька церква (1825-1830 рр.) у стилі українського бароко. Не раз відвідував храм Андрій Шептицький

Художній музей

Цікаво подивитися статті доходів міського бюджету в I пол. XIX ст. Це були податки від виноторгівлі, продажу землі під виробництво і забудову, за користування лісом, прибуток з каменоломень, виробництва вапна, мисливства та рибальства й навіть від балів і музики в корчмі. Трохи пізніше з'явилися прибутки від електростанції, цегляних заводів, лазень і пляжу. Податки сплачували і приміські села: Жучка, Калічанка, Гореча, Роша, Клокучка. Мешканці передмістя виконували різні трудові повинності: охорону, прибирання вулиць, годування арештантів, постачання деревини тощо. Крім того помітну частину прибутку міста складали всілякі штрафи та стягнення.

Революційні події у Європі в 1848р. призвели не тільки до загострення політичного суперництва між українськими і румунськими національностями (розвитку націоналізму) на Буковині, але і до автономії краю і міста. Після того, як Чернівці стають крайовою столицею герцогства Буковини, відбувається пожвавлення економічного розвитку. Особливо помітний слід в історії Чернівців залишив другий автономний бургомістр Антон рицар Кохановський фон Ставчан (1866-1874 та 1887-1905 роки). Якраз з його іменем пов'язане становлення Чернівців як міста європейського типу. В той час значно зросла ділова активність у місті, почало розвиватись виробництво та торгівля.

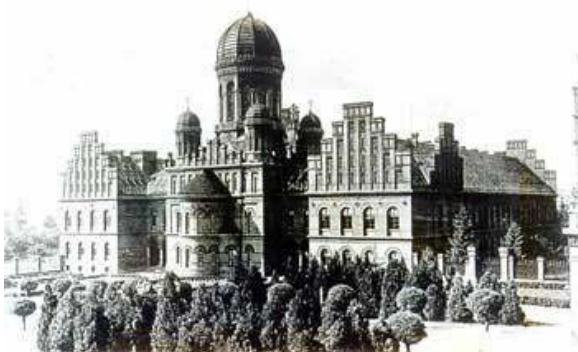

У 1877р. побудовано торгову біржу (зліва), завершено будівництво водогону та каналізаційної системи у 1895—1912 рр. У 1895р. розпочала роботу перша електростанція, започатковано електричний трамвай у 1897р.

Катедральний собор (зліва) побудований у візантійському стилі (1844 - 1864, архітектор Ролл) височить на фоні інших будівель на одному з найвищих горбів Чернівців. Збудований у 1844 - 1864 рр. митрополитом Буковинським Євгеном Гакманом.

Резиденція буковинських митрополитів — найімпозантніша будова Чернівців, побудована 1864 - 1882 чеським архітектором Й. Главкою з використанням форм романської і візантійської архітектури та мотивів українського народного мистецтва (ансамбль резиденції й парк охоплює 12 га; з 1956 його перетворено на один з будинків Чернівецького Університету).

У цій дивній за своєю красою споруді вбачаються візерунки української вишивки і буковинського килима, гуцульської писанки, легко вловлюються елементи різних архітектурних стилів, які створюють органічну цілісність неповторного ансамблю. Зараз тут знаходиться головний корпус Чернівецького національного університету ім.Ю.Федьковича, який був відкритий 4 жовтня 1875 року. Це один з найдавніших університетів країни, в бібліотеках якого є чимало давніх книг та унікальних видань

XV - XVII ст.;

Захоплення викликає веселкове сяяння черепиці її дахів, вигравання сонця на куполах, дивовижне поєднання суворості фортечно-зубчатих стін з вишуканою легкістю і ажурністю кованих ґрат. У цій дивовижній за своєю красою споруді вбачаються візерунки української вишивки, гуцульської писанки, буковинського килима, легко вловлюються елементи різних архітектурних стилів, які створюють органічну цілісність споруди.

Вірменська церква (1869 - 1875 рр.). Архітектор Й. Главка. На Буковині вірменські імігранти з'явилися XIVст. Це були заможні вихідці з Кілікійського царства, останньої незалежної вірменської держави середньовіччя, яка була захоплена мамелюками. Купці йшли на Захід по торгових шляхах. Молдавський шлях - від Криму і до Кам'янця - привів їх до Пруту. У кондаці (вірчій грамоті) католікоса Теодороса II від 13 серпня 1388р. серед інших згадуються вірменські парафії на Буковині: у Сіреті та Сучаві. В самих Чернівцях вірмени з'явилися лише в 19 ст.

Єзуїтський костіол (1893-1894 рр.) збудований у неоготичному стилі

Ворота Чернівців – залізничний вокзал (1905—1908 рр.)

Міський театр

(1904 - 1905 рр.) збудований віденськими архітекторами Ф.Фельнером та Г.Гельмером у стилі віденського бароко з елементами модерну (тепер музично-драматичний театр ім. О. Кобилянської). Разом вони зпроекували більше 50 театрів по всій Європі, зокрема у таких містах як Відень, Цюрих, Одеса.

На новий щабель піднялося місто, коли залізниця з'єднала столицю Галичини Львів з Чернівцями (1866р.). Із середини XIX ст. Чернівці стали прикордонною вузловою станцією, яка працювала на економіку міста і краю. Потяги везли на Північ і Південь, Схід і Захід ліс, цукор, худобу, вовну, сіль. В місті були створені товарна біржа й торгово-промислова палата. Таким чином сюди прийшов європейський капітал. Та найголовніше - залізниця посилила культурний зв'язок з метрополією. Наприкінці століття в Чернівцях почався будівельний бум. Великий розмах отримало житлове будівництво. Крім одно-, двоповерхових особняків і вілл піднялися багатоповерхові будинки. Нерухомість стала прибутковою галуззю вкладання грошей. Разом з тим місто розвивало інфраструктуру й

будувало споруди для адміністративно-громадських потреб: лікарні, школи, готелі, клуби з бальними залами, народні доми, театри (!). У 90-сті роки були проведені каналізація, водопровід, прокладені та вимощені бруківкою нові вулиці. В цей час в місті збудовано ряд визначних архітектурних споруд міста, а справжнім вінцем діяльності Кохановського стало спорудження міського театру.

Чернівці набули європейського вигляду (їх часто називали «малим Віднем»), хоч цей вигляд мала тільки центральна частина міста. У 1895р. у Чернівцях працювало понад 2500 робітників, а з 1910 — в місті було 2140 ремісників і 1400 торгівців.

Культурно-освітнє життя в Чернівцях за австрійського періоду.

Сила і велич держави в її культурі. Таким було розуміння ідеї держави в одного з найбільш прогресивних монархів Європи – імператора Австро-Угорщини Франца Йосипа. Хто бував у Відні, Зальцбургу, у Львові чи Чернівцях із захопленням відзначають вишукану архітектуру, яка була невід'ємною частиною розвитку. Приклад Чернівців підтверджує, що при правильній політиці можна створити умови для розвитку, які дадуть значний поштовх розвитку культури.

До 1781р. у Чернівцях була тільки одна народна румунська школа. Австрійська адміністрація згодом відкрила німецьку школу, а на 1869р. було вже 6 шкіл з 26 учителями. Першу класичну гімназію засновано 1808р., реальну — 1869р., учительську семінарію чоловічу — 1860р., жіночу — 1872р. У другій половині XIX ст. засновано спеціалізовані школи: сільсько-господарську, ткацьку, ремісничу, 1827р. вищу теологічну.

У 1875р. засновано Чернівецький університет з 3 факультетами: філософським (на якому відовчився 1 рік Іван Франко), теологічним та медичним. У Чернівецькому університеті навчалися також студенти з Галичини; працювали українські вчені: С. Смаль-Стоцький, О. Калужняцький, Є. Козак, М. Кордуба, З. Кузеля та інші. У середніх школах навчання відбувалося німецькою мовою. З 1851р. як предмет навчання введено українську мову в гімназії, згодом і в учительській семінарії. З 1896р. при другій німецькій гімназії засновано український відділ. Під кінець австрійського панування в Чернівцях було 4 народні школи з українською мовою навчання.

З Чернівцями тісно пов'язана діяльність письменників: Ю. Федьковича, С. Воробкевича, О. Кобилянської. Організоване українське громадське життя Чернівців починається із заснуванням у 1869р. товариства «Руська Бесіда», політичного товариства «Руська Рада» (1870р.), студентського товариства «Союз» (1875р.). У цих товариствах спершу переважали москвофільські тенденції, але з 1884р. перемогли «народовці» (Є. Пігуляк, О. Попович, С. Смаль-Стоцький та інші), відтоді почався швидкий розвиток українського національного руху. З 1884р. українське громадсько-культурне життя було зосереджене в Українському Народному Домі. Діяли товариства: Українська Школа (з 1887р.), економічні установи «Руська Каса» (1896р.) і «Селянська Каса» (1903р.); «Міланська Читальня» (1880р.), Жіноча Громада (1906р.), спортовий Союз Січей (1904р.), Бурса ім. О. Ю. Федьковича (з 1896р.), музичні товариства Буковинський Боян (1895р.) а Міщанський хор (1901р.), Буковинський Народний Театр (1897р.).

До 1914р. Чернівці були важливим українським видавничим центром. Тут видавався місячник «Буковинська Зоря» (1870—1871 рр.), щоденник «Буковина» (1885—1917 рр.), «Нова Буковина» (1917—1918 рр.); місячник РУП «Гасло» (1902—1903 рр.), політичні газети «Народний Голос», «Народна Справа», «Громадянин», «Борба» (1907—1914 рр.) та інші; працювали видавництва: «Православний календар» (1874—1918 рр.), «Бібліотека для молоді, селян і міщанства» (1885—1906 і 1906—1914 рр.), «Крейцарова бібліотека» (1909—1914 рр.); Також видавались підручники для народних і середніх шкіл, словники, красне письмо.

Завдяки старанням австрійської влади, ідеї відкритого мультикультурного космополітичного міста стали стрижнем культурної діяльності в Чернівцях. Не випадково девіз "СПІЛЬНИМИ зусиллями" з 1908р. прикрашає прапор Чернівців. На вулицях було чути говірку п'ятьма мовами: німецькою, румунською, польською, ідиш, українською. А ще тут жили і робили помітний внесок у розвиток економіки та культури вірмени, чехи, угорці, росіяни. Кожна громада за традицією мала свої національно-культурні доми - ошатні споруди в центрі міста, в яких зосереджувалось національно-культурне життя відповідних національних громад. Кожна релігійна конфесія споруджувала та утримувала свої храми. Сама концепція багатокультурності розвивалась у дусі поваги і толерантності до інших національних культур, завдяки чому у місті не спостерігалось загострень на національному чи релігійному ґрунті.

Багаторічне спільне життя у цьому розмаїтті націй, культур і релігій створило в Чернівцях особливу породу європейців - горду спільноту, яка називала себе чернівчанами. І сьогодні вони безпомилково пізнають один одного на всіх континентах світу. Тут, у багатомовному місті, було доведено, що народи можуть досягти визначних набутків у дусі спільної культури, що різні національні, релігійні спільноти можуть мирно дійти до великої загальної ідеї.

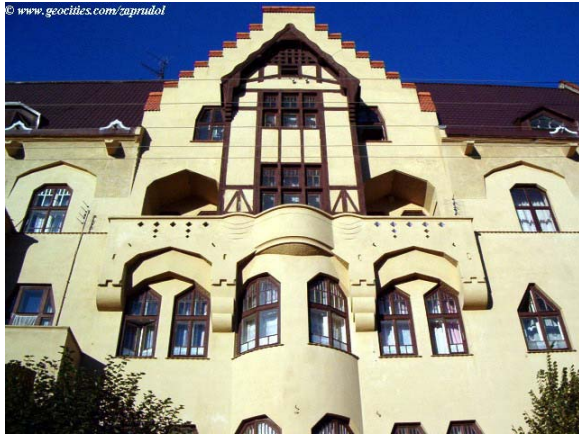
Народні та Національні Доми були осередками національно-культурного життя 5 найбільших національностей Буковини: українців, німців, румунів, євреїв та поляків.

Український Народний Дім

Румунський Національний Дім

Німецький Народний Дім

Єврейський Народний Дім.

Польський Народний Дім

З німецьких культурних діячів письменник К. Францос популяризував творчість Шевченка, а історик і етнограф Р. Кайндль досліджував історію й етнографію Буковини.

І світова війна

І світова війна принесла трагедію у більшість буковинських сімей. Фактично Чернівці опинились у фронтовій зоні і були тричі під російською окупацією (з 30 серпня 1914 по 21 жовтня 1914; з 26 листопада 1914 по 18 лютого 1915; з 18 червня 1916 по 2 серпня 1917 рр.). Російська окупаційна влада переслідувала українців. Полегшення настало тільки по березневій революції 1917 р., коли губернатором Буковини став О. Лотоцький.

Як відомо, І світова війна закінчилася розпадом двох найпотужніших імперій у Європі – Російської та Австрійської. Спочатку, ці події були сприйняті буковинцями з надією про створення незалежної української держави. Був створений Український крайовий комітет Буковини (25 жовтня 1918 р.). 3 листопада 1918 р відбулось Буковинське Народне Віче у Чернівцях, на якому було ухвалено рішення приєднання української етнографічної території разом із Чернівцями до України. Румунській стороні було запропоновано взяти контроль над територіями із переважаючим румунським населенням. 6 листопада 1918р. українці перебрали владу в Чернівцях (бургомістром міста призначено О. Безпалка), але вже 11

листопада 1918р. румунське військо окупувало Чернівці, а 28 листопада 1918р. румунський Генеральний конгрес Буковини проголосив приєднання Буковини і Чернівців до Румунії.

1918 - 1940

За румунської влади з 1919 по 1938 р. Чернівці стали центром Чернівецького повіту, а у 1938 – 1940 роках – Сучавської області.

Незважаючи на румунське переслідування, Чернівці й далі залишалися центром українського життя на Буковині. Було засновано нові товариства — «Буковинський Кобзар», «Український Мужеський Хор», «Український Театр». Також з'явилися спортивні «Довбуш» і «Мазепа» — і ще декілька інших. Існувало в Чернівцях і відділення Української Національної Партії. Видавнича діяльність зменшилася. Виходили тижневики «Боротьба», «Рідний Край», «Рада» і «Самостійність», а також щоденник «Час», журнали «Промінь» і «Самостійна Думка». Відчувався брак україномовних книжкових видань.

При кінці румунського панування Чернівці стали потужним економічним центром. 1936 року тут працювало 155 великих та 61 мала фірма.

1940 - 1944

28 червня 1940, згідно пакту Молотова-Ріббентропа за яким Сталін та Гітлер поділили сфери впливу у Європі, уся Північна Буковина та Бесарабія, включно з Чернівцями були анексовані Радянським Союзом. Після утворення 7 серпня 1940 року Чернівецької області у складі Української РСР Чернівці отримали статус обласного центру.

У Чернівцях відбулися величезні зміни в національному складі населення: 40 тисяч німців було переселено до Німеччини у 1940 року, частина румунів переселилася до Румунії, а поляки та вірмени до Польщі. Радянська влада одразу взялася за репресії діячів українських національних та культурних організацій.

Проте, вже 6 липня 1941 румунські та німецькі війська зайняли місто. Німці влаштували розправу над єврейським населенням, частину якого було відселено до Молдови в концентраційні табори. Цілковито було розгромлено українське і єврейське громадсько-культурне життя, багатьох діячів заарештовано.

Після 1944

По поновній окупації Чернівців радянським військом 29 березня 1944 р. Чернівці стали обласним центром. З них вибули поляки, натомість напливали росіяни, українці й євреї. З 1957 почалася розбудова Чернівців уздовж головної магістралі: вулиць Хотинська—Вокзальна (Гагаріна)—Леніна (Головна) —Червоноармійська—Сторожинецька. У 1965 до Чернівців приєднано містечко Садгору (Садагуру) на лівому березі Прута.

У Чернівцях сконцентровано близько 60 % промислової продукції області. Провідні галузі промисловості Чернівців: легка (42 % загальної продукції) — текстильне об'єднання «Восход» (килими; 80000 м тканин на рік), швейне об'єднання «Трембіта», панчішне

виробниче об'єднання (42 млн пар панчішно-шкарпеткових виробів), 3 трикотажні, 2 галантерейні, взуттєва, рукавична фабрики; харчова (36 %): цукро-спиртовий комбінат, олійно-жировий комбінат, м'ясокомбінат, жировий завод, броварня; машинобудування і металообробна (10 %): підприємства легкого машинобудування «Легмаш», «Індустрія», «Емальпосуд», інструментальний, металовиробів, машинобудівний завод для нафтової промисловості; хімічний і гумово-взуттєвий завод, фабрика побутової хімії; деревообробна: виробництво будівельних матеріалів; електронна промисловість, об'єднання «Електромаш». Міський транспорт — тролейбуси (трамваї ліквідовані). Місто газифіковане з 1956.

Сьогодні Чернівці – це значний економічний, науковий та культурний центр, серце Буковинського краю. Місто працює, вчиться, досліджує, творить, будує і живе діловим життям.

Багато для розвитку міста, в повоєнні часи, зробив Василь Толмач, що був головою міської ради з 1964 року. Завдяки його зусиллям започаткована радіоелектронна та приладобудівна галузі промисловості, збудовано цілий ряд нових жилих мікрорайонів та зроблено багато інших інноваційних змін. У 70-80 роках розвивається діяльність підприємств електронної промисловості: «Електронмаш», «Вимірювач», «Гравітон».

Павло Каспрук (1985 - 1991 роки) був першим головою міської ради, хто пробував робити демократичні зміни у важкі часи в кінці 80-х. Чорнобильська катастрофа, забруднення Дністра та інші екологічні та економічні проблеми вимагали великої напруги душевних та фізичних сил у громадян міста в ті часи. Він розпочав програми партнерства між містами-побратимами, уклавши угоду про побратимство з містом Солт Лейк Сіті (США).

В 1994 році чернівчани вперше в своїй історії обрали голову міста прямим голосуванням. Першим обраним мешканцями міста міським головою став Микола Федорук, який переобраний ними у 2002 році на третій термін.

Населення

Населення Чернівців, почавши з 1775 постійно зростає. Воно зросло завдяки припливові з Буковини, а ще більше з Галичини (українці й поляки) та німців з Австрії і Німеччини.

Рік	Населення, тис. осіб	Національний склад
1775	2,3	Впродовж віків під впливом історичних подій Чернівці сформувалися як багатонаціональне та багатокультурне місто. Від 1775 Чернівці набрали мішаного характеру щодо національного складу. Крім українців і румунів, у Чернівцях селилися євреї, німці і поляки. Однак, до 1918 переважала німецька мова, якою розмовляли, крім німців, також євреї (разом вони становили половину населення міста) і навіть частково українці, румуни, поляки. Чернівці були найбільше на сх. висунений нім. культ., осередок з найчисленнішим серед міст України % німців. Зміни національного відносин видно з табл. (у %):
1794	5,0	
1832	11,0	
1851	20,4	
1869	34,0	
1890	54,2	
1900	65,8	

1910	87,1	За австрійського часу був такий розподіл національних груп у Чернівцях: українців — 19 %, румунів — 15 %, німців — 17 %, євреїв — 33 %, поляків — 15 %; за румунських часів з напливом румунів з регату та фальшуванням перепису 1930 маємо відповідно ч: 11 %, 26 %, 23 %, 29 %, 7 %. Перепис 1941 показує великі зміни, що відбулися на початку другої світової війни; переселення німців, частково українців, поляків і румунів до Німеччини і Румунії, приплив євреїв з довколишніх місцевостей. За радянського часу зникли німці і поляки, зменшилась чисельність румунів (11 %), євреїв (25 %), натомість збільшилась чисельність українців (42 %) і росіян (22 %). Тепер зі всіх більших міст України Чернівці мають найчисленніший відсоток євреїв.
1919	91,9	
1930	112,4	
1941	78,8	
1959	152,3	
1970	187,0	
1982	232,0	
1984	238,0	
2001	236,700	
2005	242,300	

Релігія

За віровизнанням у Чернівцях було:

Віровизнання	1857	1910
православних	27,2	24 %
греко-католиків	11,4	11 %
римо-католиків	34	27 %
євангеліків	5	5 %
іудеїв	21,7	33 %

Українці були як греко-католики, так і православного віровизнання, румуни — православні, поляки — римо-католики, більшість німців була римо-католицька, меншість — євангеліцька.

Буковинська православна церква

В різні часи православна церква на Буковині була підпорядкована різним патріархатам. У 14 ст. перебувала в складі Галицької митрополії. В 1401 - 1630 рр. це самостійна Сучавська митрополія з староукраїнською богослужбовою й діловою мовою. У 1630 - 1782 рр. підпорядкована митрополитам в Яссах (нині Румунія), які запровадили в богослужіння румунську мову. У 1782 - 1873 рр. як Радовецька, пізніше Чернівецька єпархія Буковинська православна церква була в юрисдикції митрополитів у Карловицях (Сербія).

У 1873 - 1921 утворилась окрема митрополія Буковини з широкими автономними (фактично автокефальними) правами. Важливою особливістю Буковинської єпархії було те, що автохтонне населення становили буковинські русини (переважно на території північної Буковини) і румуни (на території південної Буковини — сучасна Румунія). З найдавніших часів ці народності жили разом і не розділяли себе за національною ознакою. Головним завжди залишався релігійний фактор. Тому русини (українці) Буковини вважали румунів так само близькими до себе, як українців Галичини, які були уніатами. Навіть якщо політичні

баталії між двома автохтонними народами Буковини на межі XIX-XX століть зрідка переносилися на церковний ґрунт, вони ніколи не переходили у відкриту міжусобицю й ворожнечу.

У середині XIX століття Європою прокотилася хвиля національних революцій, що сколихнула багато народів і значно змінила систему цінностей. Національний рух зачепив і буковинців, насамперед румунів. Одним з керівників національного румунського руху в Австрії був єпископ Германштадту (нині місто Сібіу, Румунія) Андрій (Шагуна), який запропонував створити на основі румунських православних єпархій Австрії окрему митрополію, незалежну від сербської ієрархії. Цю ідею він аргументував постійними утисками з боку сербів.

На той час єпископом Чернівецьким і Буковинським був Євген (Гакман), який виступив проти входження Буковинської єпархії в таку митрополію, оскільки вважав, що цим будуть обмежені права русинів (українців) Буковини.

1864 року відбувся Синод Православної Церкви в Австрії. На ньому було ухвалено рішення про створення з трьох румунських єпархій Австрії Семигородської митрополії. Буковинська єпархія не ввійшла тоді в цю митрополію через протидію єпископа Євгенія (Гакмана), але питання стосовно неї залишилося відкритим.

Більша частина православних єпархій Австрії підпорядковувалася Сербському Патріархові. Три єпархії становили Румунську митрополію. Крім них залишалися ще 2 єпархії: Буковинська й Далматинська. Перша була двонаціональною, друга складалася переважно з сербів, але мала, як і Буковинська єпархія, свою внутрішню автономію й регламент.

Єпископ Євгеній (Гакман), з метою протистояння приєднанню Буковинської єпархії до Семигородської митрополії, висунув план створення на основі Чернівецької єпархії окремої православної митрополії в Австрії. Для здійснення цього плану до Буковинської єпархії було потрібно приєднати Далматинську єпархію. Зрозуміло, що прийняття подібних рішень знаходилося в компетенції вищих державних кіл Австрійської імперії. Але владику Євгеній поступово домігся реалізації свого плану. 1870 року Далматинську єпархію було розділено на дві єпархії, а чернівецький архієрей одержав титул архієпископа.

Крапку в створенні третьої самостійної Церкви в Австро-Угорщині поставив імператорський декрет від 23 січня 1873 року, в якому Євгеній (Гакман) іменувався архієпископом Чернівецьким і Митрополитом Буковини й Далмації. На жаль, сам архієпископ Євгеній 31 березня 1873 року помер у Відні. Окрім створення митрополії буковинської православної церкви, Є. Гакман залишив після себе одну з найвеличніших споруд свого часу – резиденцію буковинських митрополитів. Резиденція буковинських

митрополитів стала справжньою перлиною Чернівців (нині тут знаходиться головний корпус Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича).

Для її будівництва було запрошено найкращих архітекторів та майстрів. Очолив будівництво чеський архітектор Йозеф Главка. Для будівництва резиденції було відкрито два цегляних та один черепичний заводи, які виробляли свою продукцію тільки для потреб резиденції. Кожну цеглину окремо

вимірювали та перевіряли на звук. Оформлювальні роботи із використанням місцевого каменю та кераміки виконували віденські художники Карл Йобст та Ів Кляйн, чеський Карл Свобода, буковинські майстри Епамініандос Бучевський та Євген Максимович. Художня різьба на камені виконувалась під керівництвом віденського скульптора Гофмана. Звідси, і спорідненість Чернівців з Віднем не викликає ніяких сумнівів.

Після приєднання Буковини до Румунії у 1918 р. українське населення піддавалося насильницькій румунізації. Боротьба української інтелігенції і духовництва за рівні права в рідній церкві завершилася 1918 утворенням вікарних єпископств для українців і румунів. У 1921–40, 1940–44 рр. митрополія Буковини стала складовою Румунська патріархату, базою румунського шовінізму й основним чинником асиміляції українців. З 1945 віруючі Чернівецько-Буковинської єпархії увійшли до складу Російської Православної Церкви. Від 1995 року на Буковині функціонують дві православні єпархії – Українська православна церква (Московського патріархату) та Українська православна церква Київського патріархату.

До ансамблю резиденції належить і Церква Трьох Святих Григорія Богослова, Йоанна Златоуста та Василя Великого. Хоча у 1940-х її, як й інші церкви, закрили, а в 1950-х відкрили в ній електронно-обчислювальний центр, вона все ж таки щасливо пережила релігійні негаразди радянських часів. Справжнє церковне життя в ній поновилося у 1991 році.

Зараз в церкві навчаються студенти-теологи Чернівецького університету. Теологічний факультет є єдиним світським закладом в Україні, котрий готує богословів.

До цих пір є кілька десятків буковинських парафій у західній діаспорі.

Сучасна культура

Чернівці – місто із самобутнім і неповторним колоритом збережених традицій в мистецтві та культурі. Впродовж віків під впливом історичних подій Чернівці сформувалися як багатонаціональне та багатокультурне місто. Різні національності, віросповідання, політичні погляди ніколи не заважали чернівчанам жити у злагоді і взаєморозумінні. Зовсім не випадково місто стало колыскою митців, які уособлюють і репрезентують різні національні культури.

Традицію культурної регіональної столиці Буковини продовжують наші сучасники. У список імен світової культури ЮНЕСКО під номером 17 вписано чернівчанина - музикознавця та піаніста Йосипа Ельгісера, на багатьох мовах Європи видаються книги єврейського письменника Йосипа Бурга, десятки музикантів світу грають на скрипках, які створює майстер Володимир Солоджук, з великим успіхом виступають в Україні й за кордоном театр-студія "Гердан" режисера Петра Колісника.

Літературно-мистецький літопис Чернівців багатий іменами діячів культури, що жили, навчалися та творили тут, або приїжджали черпати натхнення у чарівному дивосвіті Буковинського краю.

Красне письменство представлено славними іменами Ольги Кобилянської, Аспазії Мунте, Міхая Емінеску, Розі Ауслендер, Еліазара Штейнбарга і Іцика Мангера. В скарбницю світової культури увійшло ім'я поета Пауля Целана.

Всі вони писали різними мовами, у кожного був свій неповторний світогляд і стиль, але всі вони- чернівчани. Більшість з них народилися тут, отримали освіту і сформувалися як творчі особистості.

Розвиткові української літератури на Буковині поклав початок найвизначніший її представник Юрій Федькович. Непересічним явищем в історії української літератури стала творчість Ольги Кобилянської, Сидора Воробкевича, Євгенії Ярошинської, Осипа Маковея, Івана Бажанського, Ірини Вільде, Дмитра Загула.

З Чернівцями пов'язані імена класика сучасної румунської літератури Міхая Емінеску та видатного жидівського німецькомовного поета Пауля Целана.

Уродженець Чернівців, Целан став одним із найкращих європейських ліриків повоєнного часу (після І світової війни). Його новаторські ідеї принесли йому славу одного з найглибших та оригінальніших поетів ХХ ст.

Міхай Емінеску вчився у Чернівцях в 1860-66 рр. у вищій гімназії. Тут він написав свій перший вірш. Прихильно ставився до української культури, знав українську мову, високо цинив творчість М. Драгоманова та І. Франка. Поезія Емінеску перейнята революційним, громадянським пафосом, роздумами про сутність історії та людського буття. Поета вважають «цілісним вираженням румунської душі».

В місті творили: тенор Йозеф Шмідт, співак Назарій Яремчук, композитори Володимир Івасюк та Богдан Крижанівський, заслужений діяч мистецтв України Данило Нарбут.

Завжди радують глядачів своєю творчістю заслужений академічний Буковинський ансамбль пісні і танцю під керівництвом Андрія Кушніренка, композитор, засновник ансамблю "Смерічка" - Левко Дутківський, соліст філармонії, лауреат Національної премії України ім. Т.Г.Шевченка - Андрій Шкурган, народні артисти України - Павло Дворський, Іво Бобул, Лілія Сандулеса. Тут розпочинали свою діяльність народні артисти України Дмитро Гнатюк, Софія Ротару, Василь Зінкевич, автор славетної української пісні «Марічка» композитор Степан Сабодаш, видатний український актор і режисер Іван Миколайчук.

З Буковиною пов'язано багато пісень, які стали народними. «Марічка», «Черемшина», пісні Івасюка стали уособленнями природньої краси і любові до Буковинського краю, Чернівців та людей які тут живуть. Кожен, хто долучився до цієї спадщини відчуває їх первісну енергетику та чарівність.

Буковинський танок. Швидкий і жвавий, зі складними кроками, Буковинський танок в чомусь зазнав впливів молдавського танку, а в чомусь нагадує гуцульський танок. Він побудований на різноманітних притупуваннях і гармонійно незалежних ритмах і контрастах, що відображають складну історію краю. Дівчата в головних уборах мають колоски пшениці або страусине пір'я, в чому можна простежити турецький вплив.

Вишивка на сорочках має багато зеленого, що відображає квітучу красу Зеленої Буковини; танцювальні костюми увібрали контрастні червоно-чорні глибокі кольори

В Чернівцях діють музично-драматичний театр ім. О. Кобилянської, обласна філармонія, органний зал, театр ляльок. У місті функціонує один із перших музеїв на Україні — краєзнавчий, який був заснований ще у 1863 році. Нікого не залишає байдужим музей народної архітектури та побуту. До цього своєрідного музею з різних районів області перевезені житлові, господарські, виробничі та громадські будівлі, найхарактерніші зразки предметів побуту селян Північної Буковини другої половини XVII - XX століття.

Також в місті діють музеї присвячені діяльності буковинських письменників Ольги Кобилянської, Юрія Федьковича, композитора Володимира Івасюка.

Якщо внутрішня жага пізнання і захоплення мандрівками приведуть вас у Чернівці, то вони і влітку, і зимової пори обдарують притаманними лише їм принадою і чарівністю, віддають за візит незабутніми враженнями.

Мандрівка Визначними Місцями Чернівців

«Шіфа»

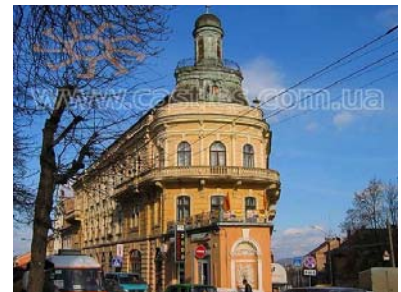

Маємо ратушу, театр, університет і масу храмів. Для повної краси місту не вистачає... Правильно: моря! Ну, і порта. І кораблів, так. Прут настільки мілкий, де тут з'явитися лайнерам? А проте корабель у Чернівцях є. І який! Більше ста років пливе, розрізаючи хвилі двох вулиць (одна вгору, друга вниз), носом на костел, кормою на вокзал десь далеко

удоліні.

Чернівчани називають цей будинок «шіфа». З німецької мови це слово перекладається «корабель». Будинок-корабель є одним із символів Чернівців. Знаходячись на роздоріжжі центральної частини міста перед крутим спуском до залізничного вокзалу, він стоїть як вартовий корабель та символізує статус міста на роздоріжжі торговельних шляхів, різних держав, культур та епох.

Легенда про «шіфу»

Жили-були в Австро-Угорщині два брати, щиро закохані в море. Один став відомим капітаном і водив кораблі по всьому світу, а другий став успішним фінансистом. Коли брати, що так і не завели сімей і не мали дітей, вийшли на пенсію, вони вирішили оселитися разом в неймовірному, вартому будинку-кораблі ("шіфа" - спотворене німецьке слово *das Schiff*). Довго брати мандрували імперією в пошуках потрібного унікального місця - і нарешті знайшли його в Чернівцях. Невдовзі на перетині двох вулиць виріс дим-лайнер, що не належав жодному архітектурному стилю. Він і не мусив: головною для братів була форма. А еkleктика... Між іншим, досить гарно вийшло.

Висока вежа-ліхтарик, прикрашена колись вітражами – щогла (*mast* – англ.). На носовій частині - голова лева, царя звірів, а ще - грифони, алегорія зірності, такої необхідної в морі. Про водну стихію нагадують ще й дельфіни та водорості. Злам XIX-XX століть характерний любов'ю до таких "водяних знаків" (згадайте Будинок з химерами у Києві). Сухопутний лев

парадоксально став наймокрішим жителем шіфи - з левячого зеву лилася у чашу фонтанчика чиста питна вода.

Брати мешкали на другому поверсі, де на площадці над вулицею були два містки, два штурвали та два рулі.

Площа Філармонії є однією з найстаріших. До 1880 року вона мала назву Mehlplatz (Мучна площа, бо тут торгували мукою).

Буковина - пісенний край. Чи дзвінке повітря з поближких Карпат тому причиною, чи дивна суміш говірок та мелосів представників безлічі народів, що здавна мирно співіснували на цій землі, та майже кожен буковинець - музика в душі. В

далекому 1862 році чернівчани створили „Товариство сприяння музичному мистецтву”, а у квітні 1876 року на Мучній площі заклали перший камінь у фундамент майбутнього притулку товариства. Урочиста подія відбулася під звуки "Хвали музики", яку скомпонував керівник товариства, композитор Алаальберт Гржімалі.

В грудні 1877 року будівля була готова. Її стіни та зали, які розмалював професор історичного живопису Карл Йобст, пам'ятають найзначніших музичних зірок XIX століття: Соломію Крушельницьку, Енріке Карузо, Артура Рубінштейна... Пройде більше ста років, і це приміщення, віддане Чернівецькій філармонії, позичить своє ім'я для площі, на якій стоїть.

З 1880-го – площа стає Рудольфа, з 1918-го – Piata Dacia (площа Дачія), а з 1944-го – площа Перемоги. А в 1949 році вона отримала нинішню назву – площа Філармонії. А ще, як стверджують історики, у 20-30 роках XVIII століття на місті колишньої площі знаходився фруктовий сад.

Нині площа, де колись записували до австрійського війська (саме тут рекрутом став Юрій Федькович) та торгували мукою, перетворилася на гарний куточок старих Чернівців, нарешті позбавлений задушливого торгового „аромату”.

Театральна площа

Навіть якщо Чернівці і не завжди були містом в європейському значенні цього слова, вони завжди мали певну претензію на європейскість. Претензія цілком виправдана. Про це свідчить не лише символічна для справжнього міста Ратуша, а й ще одна перлина буковинської столиці – театр.

Ще наприкінці XVIII століття в лісі, що ріс на місці теперішнього храму муз, вечорами завивали голодні вовки. Ще в 1807 році тут проводилися облави на хижаків, які так дошкуляли чернівчанам. Чернівці зростали,

скидали з себе старе лахміття провінційності, вбирались в кам'яні шати розкішних будинків та установ. Але тут все ще тхнуло минулим та рибою. Хоча й називалася площа офіційно іменем цісареві Єлизавети (Сіссі), народ знав її як Фішпляц, Рибну, бо тут торгували рибою. XX століття змінило ситуацію. Ділянка для нового міського театру була вибрана саме тут. Пам'ятаєте про претензію? Ось і тут: якщо вже будувати новий театр, то лише у найвідоміших в Європі будівничих. – в ательє Фердинанда Фельнера та Германа Гельмера. На їхньому рахунку на той час вже було 43 подібні споруди (в їх числі і Одеська Опера).

Театральна площа є однією з найгарніших в Чернівцях. Її забудова велась поступово протягом 40 років. Ключовою спорудою на площі став драматичний театр, нині імени О. Кобилянської.

На Театральній площі є Алея Зірок, на якій сяють такі славетні імена чернівчан: Йозеф Шмідт, Орест Руснак, Сіді Таль, Дмитро Гнатюк, Володимир Івасюк, Назарій Яремчук, Софія Ротару, Іво Бобул, Андрій Шкурган.

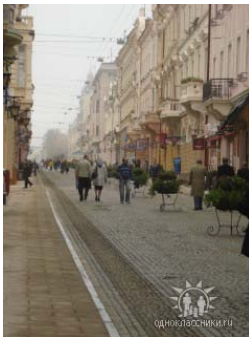
Центральна площа

Вулиця Головна

Найулюбленішою вулицею чернівчан є пішохідна **вулиця ім. О. Кобилянської**.

П'яна церква

Через те, що в Чернівцях віками пліч-о-пліч мешкали представники різних народностей та національностей в майже кожній етнічній групі була своя релігія, і кожна група розуміла, що утерти носа сусідам в плані найвеличнішого та найцікавішого храму - її святий обов'язок. Завдяки конкуренції конфесій зараз маємо в столиці Буковини і католицькі костели, і

залишки лютеранської кірхи та великої синагоги - Тампля, і вірменський собор, і цілу колекцію церков та церквись - від скромних, хатнього типу, дерев'яних через барочні, багатOVERXНІ - до сучасних, іноді пихатих, іноді абсолютно нецікавих в своїй неоригінальності.

З пам'яток сакрального будівництва ХХ століття окремо стоїть Миколаївський катедральний собор на одній з найдовших вулиць Чернівців - Руській. Храм було збудовано напередодні Другої світової, у 1939 році. А побачивши його один раз, ви навряд чи колись зможете цю церкву забути - занадто вже вона незвична. Недарма чернівчани нерідко називають цю споруду "п'яною церквою".

Звести такий цікавий храм на досить обмеженій земельній ділянці, щільно оточеній міською забудовою, поблизу трьох інших сакральних цікавинок міста (відразу нижче церкви - найстаріший дерев'яний Миколаївський храм хатнього типу, дещо вище - вірменська церква авторства талановитого Й.Главки, а недалеко, по тій самій вулиці Руській - греко-католицький Успенський собор) було нелегко. Інша проблема була з орієнтацією. Не сексуальною, звісно: географічною. Головний вхід хотілося зробити на одну з найважливіших артерій міста - вулицю Руську (тоді вона, щоправда, нащивалася страда Романа). Та такий поворот змусив би зорієнтувати вітар на північ, що суперечило церковним канонам, за якими він має бути звернений на схід.

Рішення прийняли нестандартне, як і багато що у цьому храмі: головний вхід таки зробили на вулицю Руську, а вітар орієнтували на схід, як і годилося. Тому всередині храму не дивуйтесь незвичному розташуванню найголовнішої святині церкви: вона праворуч від входу.

Легенда про Миколаївську церкву.

Є давній-давній переказ про майстрів, що будували-будували церкву та ніяк не могли завершити будівництво. Що за день вимурують, те до ранку розвалиться. Старший майстер побачив якось сон: так буде до того часу, поки будівничі не принесуть у жертву людину. Що робити, вирішили майстри так: чия жінка (!!!!) першою принесе обід, ту й замурують у стіну храму (як гарно це коригується з християнською етикою!)

Першою обід принесла красуня-дружина старшого майстра. Він її так неначе жартома попросив стати при стіні - мовляв, зараз, зараз ми тебе замуруємо! Жарт такий. Вона підтримала гру, а її замурували по-справжньому. Почала жінка кричати, а вже було пізно. Стиснувши зуби, будували майстри аж до ночі - і завершили будову. На ранок побачили, що церква не розвалилася, а ось куполи її перекручені, неначе від болю та мук. Легенди не на пустому місці виникають. І хоча цей храм не містить у своїх стінах нічийх кісток, при розкопках церкви XII століття в селі Василів на Дністрі в фундаменті знайшли два замуrowані дитячі скелети.

Чернівецький Олімп

Поруч з міською Ратушею, в самому центрі міста знаходиться будинок, який вражає навіть зовсім далеких від мистецтва та культури прибульців до столиці Буковинського краю. І нехай досередини, в зали Художнього музею, проте кожен підніме голову і спробує роздивитись розкішну фреску, що прикрашає цей ошатний будинок.

У 1900-1901рр. у місті зводять одну з найгарніших споруд всієї Австро-Угорської імперії: приміщення дирекції ощадного банку в стилі віденської сецесії. "Bukowiner Sparkass" зводив Хьюберт Гесснер, учень батька сецесії Отто Вагнера.

Доктор філософії, знавець архітектури Бо Ларссон, що проводив дослідження "Архітектурна і культурна спадщина як ресурс для міського планування і розвитку в західноукраїнських і молдовських містах", не даремно відносить цю споруду до найбільш важливих індивідуальних архітектурних пам'яток Чернівців у європейському контексті. Багато хто впевнений - і не безпідставно - що споруди, рівній Ощадному банку, не було у всій тодішній імперії.

Чернівчани дуже полюбили персонажів античної міфології в якості кам'яних прикрас для своїх будинків, і Ощадний банк не є винятком. Вже на карнизі помічаємо дві скульптури: праворуч богиня піднесення кохання Афродіта-Уранія з кужелем у лівій руці (її ототожнювали з старшою з мойр, богинь людської долі), ліворуч - огрядна богиня родючості Деметра з кошиком плодів у руках.

Будинок прикрашає фриз у вигляді мальовничо розкиданого листя, що колись було вкрите позолотою. Головний вхід стережуть два орли.

Резиденція Митрополитів Буковини і Далмації у місті Чернівцях

Архітектурний ансамбль Резиденції Митрополитів Буковини і Далмації у місті Чернівцях являє собою унікальний витвір колективного людського мистецтва, що синтезує у собі досягнення Західної та Східної цивілізацій та культурної спадщини народів Середземномор'я

християнської доби. Він є зразком синтезу і моста культур народів Світу, що знайшли відображення і матеріальне втілення у архітектурі ансамблю.

Архітектурний ансамбль створює надзвичайно сильний емоційний вплив, що сприймається у всій повноті тільки при його відвідуванні: відчуття могутності, величі, спокою, радісно-піднесеного настрою зустрічі зі святинєю і з'єднання з вищою силою небесного заступництва людства. Грандіозний задум ансамблю і подальше його втілення уособлювали значний геополітичний вплив Буковинської православної церкви. Завдяки зведенню цієї святині місто Чернівці одержало метафоричне визначення Єрусалима на Пруті. Рациональне використання природних морфологічних властивостей рельєфу (розташований на височині гори Домінік – природної частини найбільшої морфо-форми міського рельєфу – Чернівецького мису) створює зручні умови сприйняття архітектурного ансамблю з різних ракурсів середмістя та у міському силуеті.

Центральний елемент архітектурно – просторової композиції ансамблю Буковинської резиденції – парадний церемоніальний двір. Його габарити: 100 x 70 метрів - величина типової міської площі історичного європейського міста, пропорційне відношення розмірів відповідають золотому перетину. По головній осі розміщений корпус Палацу Митрополита з бібліотекою, Домовою церквою, парадною трапезною і Залом засідань Священного Синоду; у першому поверсі передбачені покої для почесних гостей. Палац у формі розтягнутої букви «Н» відокремлює парадний двір від закритого парку. Корпус Духовної семінарії, зблокований з семінарською церквою розміщений по лівому флангу; будинок для приїжджих: пресвітерій, трапезна, школа регентів замикає каре двору праворуч.

Планувальні рішення генерального плану найбільшого в Європі архітектурного ансамблю православної церковної резиденції мають певні феноменологічні властивості, що знаходяться в безпосередньому зв'язку з особливістю культових комплексів і споруджень та їх ідеологічною спрямованістю. Це знаходить відображення в об'ємно-планувальних рішеннях, орієнтації споруд, їх розміщенні в контексті існуючої забудови. Компонування генерального плану Резиденції повертає нас до давніх традицій розміщення головних монастирських споруд у вигляді ситуаційно – змістової моделі Єрусалиму. Брама головного входу на

територію Резиденції умовно відповідає в'їзду у вічне місто. Семінарська церква і корпуси семінарії ситуативно розміщені на умовному місці храму Соломона; школа псаломщиків з господарськими службами на місці римської Преторії. Корпус палацу митрополита) уособлює головну християнську святиню – Храм Воскресіння Господнього, який об'єднує головні християнські святині гору розп'яття і страждань Голгофу (на цьому умовному місці Домова церква Митрополита), Камінь помазання (зал засідань Священного Синоду, чи Мармурова зала) і Кувуклія Гроба Господня з притвором ангела (Червона і Зелена зали). Ускладнена «П» образна осьова (однак не є віссю симетрії) композиція поєднує три різновисоких корпуси, що мають різну в об'ємі просторову структуру.

Авторська інтерпретація заснована на використанні для гармонізації принципу нюансу. Багатофункціональний комплекс об'єднується парадним двором, загальною хроматично - пластичною обробкою фасадів, дахів, архітектурних деталей. Ідеологічним ключем об'ємно-просторової архітектурної композиції комплексу є догмат Святої Трійці: триєдине начало - Батько, Син і Святий Дух. Мотив Трійці присутній у різних елементах архітектури. Загальна композиція ансамблю складається з трьох корпусів; фасад кожного з них членується трьома вертикальними ризалітами. У просторовій композиції три доміанти: вежі Домової церкви, церкви Трьох Святителів, годинникової. Також в деталях оздоблення: членування площин стін, кількість і форма віконних прорізів, орнаментальний декор. Провідними композиційними елементами є тектонічні об'єми корпусів і простір, організований ними, а також динамічні композиції покрівель і карнизів будинків. Площини фасадів позбавлені рельєфних випуклих деталей і є контрастною базою для фокусу уваги на коронах стрімких покрівель, веж і щипців споруд, що врізаються в небесний простір, ніби з'єднують його з Землею. Структурною основою композиції є архітектурне моделювання ритмічних рядів вертикальних елементів покрівлі, що створюють напружену динамічність і художню виразність площинної композиції, рис. 3 Вершини веж і щипців покрівель, гострокутних зубцюватих торців фасадів окреслюються синусоїдальними кривими (подібний прийом художньої побудови горизонтальної композиції використовується не тільки в архітектурі, але й у живописі, наприклад, у відомій фресці Леонардо да Вінчі «Таємна вечеря» - трапезна монастиря Санта Марія делла Граціє, Мілан 1495-97 р.).

Уявна, віртуальна лінія обмеження площин фасадів, утворюється трьома хвилями з різною висотою гребеня і періодом синусоїди. Вершини домінуючого гребеня задають послідовно три вежі-доміанти: купол Семінарської церкви Трьох Святих, вежа особистої молитовні митрополита, годинна вежа Будинку для приїжджих. Висота різних елементів задана таким чином, щоб з урахуванням перспективних скорочень, вони сприймалися рівними по висоті. Вершинами субдомінантного гребеня є східчасті щипці торців фасадів. Своєрідні сходи ведуть до вершин композиційних субдомінант і спадають у міру віддалення від них, створюючи гребені умовної синусоїдальної хвилі. У ритміці подібні висхідні і спадні частини називаються відповідно «арсис» і «тезис». Найпростіший ритмічний, чи пульсаційний ряд, утворюється бійницями парапетів по периметру фасаду палацу Митрополита. На Семінарському і Гостьовому корпусах парапети відсутні, що візуально скорочує висоту будинків, підкоряючи їх домінуючому за масою палацевому корпусу. Співставлення ширини стовпчиків (β) і інтервалів – каденцій (ω) між ними характеризується як: $\beta : \omega = 1$, при цьому найпростіший період - $P1$, дорівнює: $P1 = \beta + \omega$

Період ритмічного ряду східчастих уступів торців змінюється, як: 2,3,4,5,4,3,2 (у частинах). Подібні зміни домірності, обумовлені естетичними вимогами, у музиці, особливо в танцях,

називаються квантативною ритмікою. Аналогічним чином вирішується архітектоніка фронтонів бічних ризалітів Будинку для приїжджих. Для тектонічної організації елементів ансамблю в єдине ціле використаний принцип зорового тяжіння і рівноваги мас. Даний принцип «виходить з фактора психологічного сприйняття тяжіння одне до одного близько розташованих елементів і тяжіння «слабких» елементів з меншою масою до «сильних» з більшою масою. За великими по масі елементами ми визнаємо домінуючу роль, у цілому, менші ж оцінюємо як субпідрядні домінанті». Застосування принципу «тяжіння мас» обумовлює концентрацію уваги глядача на центральній осі головного корпусу, на самому масивному центральному ризаліті, з аркадою парадного входу в палац. Застосовані автором прийоми об'ємно-просторової організації складових архітектурного ансамблю дозволили домогтися неперевершеної композиційної виразності.

Синкретичні елементи різних стилів єдиного історичного періоду об'єднані загальною темою архітектури Візантії. Сучасниками архітектура комплексу характеризувалася як «візантійська». Прагнення акцентувати історичну роль Візантії, як живлющого джерела європейської культури і колиски православної церкви, демонструють архітектурно-планувальні, просторово-композиційні і конструктивні прийоми архітектури церков, трактування фасадів, інтер'єрів і семантика елементів декору будинків. У тому числі - застосування червоної чолової цегли – головного штучного будівельного матеріалу Візантії, що грає провідну роль в емоційному сприйнятті ансамблю. Колір є суттєвим атрибутом православної літургії.

Знайомим з азами православ'я відомо, що червоний колір символізує страждання і смертні муки Христові заради порятунку роду людського, а також уособлює невимовну, полум'яну любов Божу до людей. Символом святості є білий колір; білі шати застосовуються на службах на великі свята: Різдва Христова, Богоявлення, Вознесіння, Преображення, Благовіщення, у них починається Великодня утрєня, та особливі треби, коли душа звертається до Бога – при водохрещенні і похованні. З білого різьбленого каменю виконані орнаментальні вставки на фасадах комплексу, медальйони, із зображеннями архангелів, кам'яні імпости вікон, колони галерей Семінарської церкви і входу митрополичого корпусу, кругла вежа - свіча над домовою церквою. Вписані в коло хрести – енкалпіони, а також зображення Божої матері і святих повторюють візерунок монастирських проскур (для звичайних проскур вживається хрест) і є нагадуванням про велике церковне таїнство, коли віруючі з'єднуються з Христом - Спасителем – євхаристії, чи обряді причащення Святих Дарів. Зелений колір трактується церквою, як злиття жовтого (колір величч і гідності, Пануючої слави) і блакитного. Він використовується в дні пам'яті преподобних і свідчить про те, що їхній чернечий подвиг з'єднує їх з Спасителем (жовтий колір) і зводить на небо (блакитний). Зелений колір також, відповідно до канонів, ототожнюється з Трійцею, Вербною неділею і Понеділком Святого Духа. Блакитний чи синій – колір Пресвятої Богородиці.

Надзвичайно сильне, яскраве і барвисте враження роблять сполучення контрастних кольорів черепичної покрівлі, що посилюють звучання один одного: цегляно - червоного і зелено-синього, відтіненого небесно-блакитним і темно-коричневим, а також білим кольором. Подібні покрівлі збереглися на окремих середньовічних пам'ятках європейської архітектури: собор Святого Стефана у Відні, готична перебудова почата наприкінці 20 р. 14 ст.; Святого Віта в Празі, початий у 1344 році; подібна по малюнку і матеріалу покрівля замка Яноша Хунеади в Хунедоара (Вайдахуняд), 1437-1453 р. - Трансільванія, нині західна Румунія.

Цілком унікальні також інтер'єри приміщень, що об'єднують тектонічні візантійські архітектурні елементи (склепіння на вітрилах) й одночасно традиції буковинської народної декоративної творчості. Відповідно до функціонального призначення, генеральний план комплексу розділений на три ізольовані зони: - палацеву, семінарську і службову. Кожна з зон має допоміжні господарські території і будівлі та при необхідності може функціонувати в автономному режимі. Крім основних корпусів, генеральним планом передбачене розміщення тепличного господарства, житла прислуги, стаєнь, лабораторії ґрунту і насіння, складів продовольства і палива. Уся територія комплексу, за винятком парадного двору, обгороджена глухим забором з метою зовнішньої ізоляції. Таким чином, генеральний план комплексу являє собою схему оптимально організованого процесу життєдіяльності духовного суспільногосподарського центру, розміщеного з врахуванням умов містобудівного контексту і загальноєвропейських традицій архітектури ансамблів подібного типу, у сполученні з глибоким ідеологічним значенням навантаженням і функціональною доцільністю.

Парк Резиденції - пам'ятник садово-паркового мистецтва закладений одночасно з будівництвом корпусів основного ансамблю в 1876-1878 р. (садівники Віктор Паулі і Герман Лангеру). Загальна площа зелених насаджень складає 5 га. В основу структури парку покладене англійське планування. Унікальність і краса парку полягає в доборі і розміщенні окремих видів і груп екзотичних дерев, аранжуванню крон по відтинках зелені, формі і кольору листів і в мальовничому сполученні з малими садово-парковими архітектурними формами: фонтанами, ставком і гротом. Ідеологія пейзажного, чи як його прийнято називати - англійського парку, сформульована філософами, письменниками, знавцями мистецтв, одержала поширення в Англії між 1710 і 1730. Академік Д.С.Лихачов наводить висловлення найбільшого авторитету в області мистецтв Ніколеса Певзнера: «вільний ріст дерева був очевидним символом вільного росту індивідуума, серпантинні доріжки і струмочки – волі англійської думки, переконання і дії, вірності природі в моралі і політиці. Партія вігів (лібералів – авт.) – це перше джерело пейзажного саду, філософія раціоналізму – другий».

Архітектурно-планувальні та об'ємно-просторові прийоми моделювання стереометричної композиції Резиденції здійснили помітний вплив на розвиток архітектури історичного центру Чернівців. Надзвичайна архітектурно-художня виразність архітектурного ансамблю, глибокий ідеологічний зміст і креативний синкретизм, що з'єднує історичні корені європейської архітектури середньовіччя, епохи освіченого абсолютизму і періоду капіталізму, синтез архітектури, живопису, садово-паркового мистецтва, унікальність функціонального призначення комплексу, дозволяють кваліфікувати об'єкт як видатний архітектурний ансамбль, що не має аналогів у світовій архітектурній практиці.

№ 25 (450) 5 — 11 липня 2003 Дзеркало Тижня

БЛИСК І ЗЛИДНІ «МАЛЕНЬКОГО ВІДНЯ»

Автор: Світлана ІСАЧЕНКО

Феномен Чернівців ще чекає на свою остаточну розгадку. Спробуйте пояснити, внаслідок яких дивних обставин і примх історії невеличке бідне містечко, що розташувалося водночас у центрі Європи і на узбіччі світових імперій, котрі, змагаючись у військових конфліктах,

відбирали його одна в одній; містечко, яке ще наприкінці XVIII століття мало лише дві сотні хатин під очеретяними дахами і єдину непролазну в дощі вулицю, раптом, наче якимись чарами, перетворюється на одне з найкрасивіших і найбагатших європейських міст.

Вирішальним моментом цієї метаморфози стало приєднання Буковини у ранзі герцогства до могутньої Австро-Угорської монархії (до того вона побувала в обіймах Молдовського королівства, Речі Посполитої, Османської імперії і навіть кілька років пожила під зверхністю російського царя, повсякчас залишаючись убогою, усіма забутою околицею). Тінь Азії нарешті відступила перед блиском корони Габсбургів, якою володів на той час імператор Франц II — останній в історії імператор Священної Римської імперії.

Традиції Рима, який надавав величезного значення розбудові міст, зверхньо споглядаючи при тому на сільську провінцію, позначились на подальшому розвитку Буковини. Сільське населення краю практично не відчуло зміну політичного правління. Зате на очах нечуваними темпами зростали й багатіли Чернівці, формуючись за принципом римського поліса — таке собі місто-держава з власними традиціями, побутом, аурою, культурно-етнічний анклав, що різьоме відрізнявся від території довкола нього.

За великим рахунком, Чернівці можна вважати останнім витвором античного світу. В підмурівок його архітектурних ансамблів були покладені кам'яні брили Цецинської фортеці, що височіли на однойменній горі поблизу міста і етимологія назви якої, на думку багатьох вчених, вказує на об'єктивну присутність тут Давнього Риму. Взагалі Буковина — останній східний кордон Європи, де зустрічаються матеріальні сліди цієї величної цивілізації. (Що цікаво, в одному із своїх історично-культурних есе Євген Маланюк зауважив, що Україна, мовляв, тому й не може спромогтися на сильну європейську державу з нормальними законами і повагою до них, бо на її землю не встигла ступити нога римлянина). Дух античної культури матеріалізувався в архітектурі Чернівців, саме через неї продовжуючи свою творчу функцію облагородження навколишнього світу.

Якраз у середині XIX століття, уже при Францеві Йосифі, Буковина відокремлюється від Галичини і стає автономною коронною землею, а Чернівці (столиця автономії) — воротами імперії, її візитною карткою перед Східною Європою і Азією. (Зовсім поруч, ледь не на відстані гарматного пострілу проходить австрійсько-російський кордон, напруга на якому дедалі зростає і через якихось піввіку вибухне світовими війнами). Але безумовно, створення архітектурного шедевра десь на узбіччі країни, ще й наелектризованому неминучим конфліктом, було обумовлене не так амбіціями наймолодшого і, певно, найпрогресивнішого монарха Європи, як його розумінням державотворчої аксіоми, породженої античною думкою: сила і велич держави утверджується величиною її культури. Тому прагнення надати Чернівцям, як і іншим містам імперії, кайзерівсько-королівського вигляду не було самоціллю. Архітектура була складовою, а правильніше сказати — матеріальним носієм культурної аури нового європейського міста. Одне невід'ємне від другого — форма обумовлює зміст, який своєю чергою вимагає певної форми. Красиве шляхетне життя можливе лише у красивому шляхетному місті, і навпаки.

Чернівці розбудовувалися разом із Віднем. Їхня спорідненість не викликає сумніву. Але деякі чинники надавали Чернівцям навіть певної переваги над метрополією. Віддаленість від імперської столиці обумовлювала більш демократичний устрій міського життя, послаблювала домінування тут сталих і вже дещо консервативних архітектурних традицій і

вимог — обтяжлива помпезність не характерна для Чернівців. Незайманість архітектонічної субстанції перетворювала це місто в такий собі чистий аркуш, ще й відданий у руки найкращим світовим фахівцям, які мали змогу сміливо втілювати тут у життя найкращі свої проекти. У свою чергу, розумна економічна політика королівського двору створила в Чернівцях тепличні умови для стрімкого розвитку бізнесу, і нові чернівецькі багатії, прагнучи перевершити одне одного, вкладали у будівництво великі гроші, тож архітектори могли творити без огляду на будівельний кошторис.

Отож, коли столиці й великі міста Європи вже мали власне архітектурне обличчя (у Львові, приміром, запанував так званий йозефінський стиль, обумовлюючи майбутній напрямок містобудування), Чернівці його тільки набували, всотуючи при тому всі попередні надбання мистецтва архітектури і надаючи разом з тим можливість проявлятися і утверджуватися в своїх найкращих зразках таким новим стилям, як історизм, модерн, югендстиль. Стилїстична різноманїтність, що ґрунтувалася на високих традиціях архітектурної школи Віденської академії художніх мистецтв і на прогресивних досягненнях Віденського політехнікуму, створила (у рекордно короткі строки, яких історія ще не знала) унікальну перлину світової архітектури, генеалогія якої позначена іменами Губерта Гесснера, Йозефа Главки, Оскара Ласке, Теофіла Гансена, Густава Фріча, знаменитого дуету австрійських архітекторів Фердинанда Фельнера і Германа Гельмера, за проектами яких побудовано більше ніж 50 театрів (їх образно називали мріями із золота та оксамиту) і концертних залів у Центральній і Східній Європі — від Цюриха до Одеси. (Один із факторів, яким обумовлюється культурна спорідненість цього європейського регіону та її збереження аж до сьогодні).

Однак історія була прихильною до Чернівців не тільки тим, що посишала їм мудрих правителів (щоправда, не завжди) і провідних архітекторів. Вона беззастережно берегла це місто, і з воєнних лихоліть ХХ століття воно (що стосується архітектурного надбання) вийшло практично неушкодженим. В Україні сьогодні лише три міста, яким пощастило зберегти автентичність — Львів, Чернівці і Одеса. Але Чернівці все ж вирізняються з-поміж них своєю індивідуальністю. Вони мають чітко окреслений історичний центр, напрочуд гармонійно сформований з кількох архітектурних ансамблів — Театральна площа, Геренгасе, ансамбль Центральної площі, Гаупштрассе, резиденція буковинських митрополитів тощо. На превеликий жаль, хоч і вціліла архітектурна форма Чернівців, не змогла вберегти історія його унікальну культурну ауру, яку знищили численні хвилі здебільшого вимушених міграцій. Корінних чернівчан тут майже не залишилося, а прибульці були виховані в зовсім інших традиціях, у зовсім інших архітектурних просторах.

Місто — це не просто геометричні візерунки з будинків, вулиць і площ. Це живий організм, який розвивається за власними законами і вимагає постійного ретельного догляду. Разом зі старою чернівецькою інтелігенцією, про яку сьогодні ходять легенди (про сучасну — здебільшого анекдоти), Чернівці залишили і його майстри — будівельники, теслі, малярі, бляхарі, скульптори, котрі володіли унікальними секретами свого ремесла і завдяки праці яких (їхні імена здебільшого канули в лету) місто й набуло цього неповторного шарму. До речі, старі досвідчені фахівці з будівельних спеціальностей ще певний час після встановлення в Чернівцях радянської влади жили тут і працювали, що пояснює якість і високу естетичність сучасних будівель у стилі сталінського ампіру, які гармонійно доповнили австрійсько-румунські міські ансамблі.

Архітектура Чернівців поступово, що далі, то швидше, занепадала. Без належного догляду і ремонту виходила з ладу і сьогодні практично не функціонує продумана до найменших дрібниць і пристосована до складних кліматичних і ландшафтних умов міста його зливово-система, яка не тільки забиравала зайву, небезпечну для будівель вологу, але й попереджувала виникнення зсувів і навіть таких неприємних та небезпечних явищ, як намерзання на дахах крижаних бурульок, рятуючи тим і дахи, і перехожих на вузьких чернівецьких вулицях.

Дбаючи про безпеку і комфорт Чернівців (аж до спеціальних ручок на дверях парадного входу, за які можна було триматися, витираючи взуття), будівельники XIX століття, на жаль, орієнтувалися тільки на традиції своєї епохи, не заглядаючи у майбутнє, що для архітектури є неприпустимою помилкою. Хоча уже в ті часи досить виразно вимальовувалися контури технократизації суспільства. Чернівці ж будувалися з розрахунком на те, що тут до скону віку будуть їздити лише фіакри, а мешканці шпаціруватимуть гарно декорованими вулицями і площами, підметеними трояндовими букетами (улюблена щемливо-ностальгічна казка чернівчан). У результаті старі Чернівці виявилися непристосованими до наступних епох із їх шаленим темпом життя і кардинальними змінами в організації соціуму. Питання техногенних впливів на історичний центр (а з ним зіткнулися усі старовинні міста світу) перетворилося для Чернівців у нечувано гостру проблему. Найперше — це доведене до абсурду і нічим наразі не кероване транспортне навантаження на міське середовище. Років 10 тому, коли швидко почала збільшуватися у місті кількість авто, уже було зрозуміло, що місто скоро захлинеться в автомобільному потоці, лівова частка якого є транзитним, — з восьми основних міських магістралей шість мають міжнародне та державне значення. Нарешті будівництво об'їзної дороги розпочалося, коли закінчиться — невідомо. А поки страшна загазованість повітря спричинює ерозію зовнішнього оздоблення будинків, руйнування кам'яних і керамічних деталей (про таку дрібницю, як забруднення фарб, говорити зайве), а постійні вібрації дорожнього полотна — руйнацію фундаментів і стін, які і без того потерпають від перезволоження. Геологи з острахом відзначають значний підйом ґрунтових вод. І без того складна геологічна ситуація у місті погіршується масовою ліквідацією так званих природних екранів (клумб, газонів, внутрішніх двориків) для випаровування води. Вона йде у підвали, призводить до усадки фундаментів, розривів моноліту мурування, від чого у свою чергу руйнуються несучі конструкції. Надмірне зволоження ґрунтів спричинюється і непридатністю інженерних комунікацій, які вже давно потребують заміни. Через усе це і ще багато інших чинників руйнування історичної забудови Чернівців уже почалося. Однак міська влада вважає, що не все так страшно. «Ми ще не зробили великих помилок», — заспокоює себе і чернівчан мер міста Микола Федорук.

Питання, звичайно, не в тім, хто і як оцінює свою роботу і визначає градацію власних помилок. Головна проблема міста — де взяти ні багато ні мало 1,5 мільярда гривень на реконструкцію історичного центру. Лише центру, хоча допомоги уже потребують і сучасні міські мікрорайони.

Програма реконструкції, ґрунтова та всебічна, з урахуванням усіх аспектів і цілісним баченням актуальних проблем — від впорядкування транзитних маршрутів до реставрації дверних ручок — уже є. Вона розроблена керівником майстерні інвентаризації історичних міст України Львівського інституту «Укрзахідпроектреставрація», досвідченим архітектором Романом Могитичем. Щоправда, їй ще треба допрацювати після нещодавніх громадських слухань, затвердити на сесії міськради і, що найважче, переконати Кабінет міністрів включити у щорічне фінансування з держбюджету. Це фактично означає, що послідовна і

комплексна реконструкція Чернівців відсувається на невизначений термін й історичній спадщині міста продовжує загрожувати масова руйнація, яка вже почалася.

Реальним виходом із ситуації могло б стати занесення Чернівців до списку світової спадщини історичних міст і отримання гранту від ЮНЕСКО. Увійти в такий список Чернівці мають усі шанси, а от щодо гранту — усе не так просто. На те потрібен час (Львів «пробивав» статус світової архітектурної спадщини шість років) і — знову ж таки — гроші, які держава мусить вкладати від себе у реконструкцію архітектурних об'єктів і гарантувати їх постійну опіку. Сподіватися на державний бюджет наївно — Буковина і Чернівці зокрема вже мають сумний досвід недофінансування кількох життєво необхідних програм, обіцяних Кабміном. На місцевий — тим більше. Мабуть, чого найбільше бракує сьогодні Чернівцям — так це розуміння його керівниками тієї давньої античної мудрості, з якої починалося півтора століття тому народження міста

List of FAMOUS people from Chernivtsi

From Wikipedia, the free encyclopedia

The Ukrainian city of Chernivtsi (Ukrainian: Чернівці) is home to many people. The following is a list of people from Chernivtsi.

Natives

- Ninon Ausländer (1895-1966), art historian and wife of Hermann Hesse
- Paul Celan (born Antschel; 1920–1970), a Jewish German-language writer
- Frederick (John) Kiesler (1890–1965), a theater designer, artist, theoretician and architect
- Eusebius Mandyczewski (1857–1929), a Ukrainian musicologist, composer (Greek Orthodox)
- Georg Marco (1863–1923), Austrian chess-player and author
- Jan Mikulicz-Radecki (1850–1905), a Polish surgeon
- Gregor von Rezzori (born d'Arezzo; 1914–1998), a German-language writer of Sicilian-Austrian origin
- Joseph Schmidt (born in the vicinity; 1904–1942), a chazzan (tenor)
- Charles K. Bliss, (1897–1985), inventor of Bliss-Symbole
- Carol Miculi (1821, Lemberg –1892), Romanian (and Polish, Ukrainian, Armenian ancestry) pianist and composer, student of Frédéric Chopin
- Ze'ev Sherf (1904-1984), Israeli Minister of Finance
- Arseniy Yatsenyuk (1974) former speaker of the Ukrainian parliament (2007 – 2008)
- Frederic Zelnik, an important German silent movie director-producer, was born in Czernowitz on May 17, 1885

Residents

- Mihai Eminescu
- Friedrich Kleinwächter (1877–1959), economist, who studied in Czernowitz

- Wilhelm Reich (1897–1957), psychoanalyst and sexologist, born in Dobzau, went to school in Czernowitz
- Joseph Schumpeter (1883–1950), economist and Minister of Finance, 1909–1911 Professor in Czernowitz
- Wilhelm Stekel (1868–1940), sychoanalyst and sexologist, born in Boyan, Bukowina, grew up in Czernowitz and attended the Gymnasium (grammar school)
- Constantin Tomaszczuk, Founder of the University of Czernowitz
- Yuriy Fedkovych
- Ivan Franko
- Abraham Goldfaden, active here
- Volodymyr Ivasyuk
- Olha Kobylyanska
- Sofia Rotaru
- Nazariy Yaremchuk

Література про Чернівці

- Wickenhauser F. Bochotin Oder Geschichte der Stadt Cernäuz und ihren Umgegend. — Відень, 1874
- Kaindl R. Geschichte von Czernowitz von der ältesten Zeiten bis Gegenwart. — Чернівці, 1908
- Gronich J. Album von Czernowitz. — Чернівці, 1925
- Новосівський І. Місто Чернівці. Укр. нац.-культ. і політ. центр Буковини // Буковина — її минуле і сучасне. — Париж—Філядельфія—Детройт, 1956
- Новицький Л., Тимошук В. Чернівці. Довідник-путівник. — Чернівці, 1959
- Оникієнко В. Чернівецька область. К., 1960
- Sternberg H. Zur Geschichte der Juden in Czernowitz. In Geschichte der Juden in der Bukowina. — Тель-Авів, II, 1962
- Комарницький А. Чернівці. — К., 1965
- Хохол Ю., Ковальов Ю. Чернівці. Історико-архітектурний нарис. — К., 1966
- Колодій В. Чернівці. Путівник по місту. — Ужгород, 1967
- Демченко В., Місевич В. Чернівці. — Ужгород, 1975
- Тимошук Б. Твердиня на Пруті. З історії виникнення Чернівців. — Ужгород 1978
- Валигура К. Чернівці, фотоальбом. — К., 1980
- Енциклопедія українознавства: В 10 томах / Головний редактор Володимир Кубійович. — Париж, Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954—1989.
- http://www.history.org.ua/EHU/?verbvar=Bukovynska_pravoslavna
- <http://www.ji.lviv.ua/n9texts/czyzewsky.htm>
- <http://www.city-tour.cv.ua/tr2.htm>
- <http://www.nice-places.com/articles/ukraine/chernovtsi/>
- http://www.chnu.edu.ua/res//chnu.edu.ua/unesco/nomin_tekst.pdf